

Сірко Ростислав Богданович,
*кандидат юридичних наук, доцент, директор Чернівецького інституту
Міжнародного гуманітарного університету*

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВІДНОСИН, ЩО ВИНИКАЮТЬ З ПЕРЕВЕЗЕННЯ ЗАЛІЗНИЧНИМ ТРАНСПОРТОМ В УКРАЇНІ

З визначенням місця та ролі залізничного транспорту пов'язується поняття «транспортна діяльність», яка визначається як суспільно корисна діяльність, що належить до сфери матеріального виробництва і становить окрему галузь народного господарства. Зазначене поняття вживається майже у всіх нормативно-правових актах транспортного законодавства (хоча в самому Законі України «Про транспорт» воно не наводиться). В літературі існує визначення транспортної діяльності як суспільно корисної діяльності членів суспільства та їх об'єднань щодо надання транспортних послуг з метою реалізації їх за плату, яка здійснюється на професійних засадах та ґрунтується на поєднанні приватних і публічних інтересів.

Правовідносини, що виникають з перевезення залізничним транспортом, передбачають підстави виникнення цивільних прав та обов'язків, які визначені у ст. 11 ЦК України. В даному випадку відповідно до п. 1 ч. 2 ст. 11 ЦК України правовідносини щодо перевезення вантажів, пасажирів та багажу виникають із договорів та інших правочинів.

Для розгляду цивільних правовідносин, що виникають з перевезення залізничним транспортом необхідно дослідити загальні положення щодо поняття, структури та підстав виникнення цивільних правовідносин взагалі, адже в даному випадку підставами виникнення вищезазначених правовідносин є договори перевезення залізничним транспортом. Водночас, для правовідносин, що виникають з перевезення залізничним транспортом характерним є ті особливості, які притаманні цивільним правовідносинам взагалі. Зокрема, змістом цивільних правовідносин є: суб'єкт, об'єкт та зміст (суб'єктивні цивільні права та обов'язки). Тому можна дійти висновку, що змістом цивільних правовідносин, що виникають з перевезення залізничним транспортом є також: суб'єкт, об'єкт та зміст (суб'єктивні цивільні права та обов'язки). Доцільним є розгляд саме у такій послідовності питання суб'єктів, об'єктів та змісту (суб'єктивних цивільних прав та обов'язків) учасників цивільних правовідносин, що виникають з перевезення залізничним транспортом.

Транспортні договори перевезення залізничним транспортом поділяються на основні та допоміжні. Основні транспортні договори опосереднюють головну сферу взаємовідносин транспортних організацій та клієнтури

(договори про перевезення пасажирів, вантажів, багажу та пошти). Допоміжні договори сприяють нормальній організації перевізного процесу (договори на організацію перевезень, експедиції, на експлуатацію під'їзних колій, подачу вагонів тощо).

Перевезення залізничним транспортом загального користування організується на договірних засадах. У зв'язку з цим, відносини щодо перевезення залізничним транспортом, які виникають між перевізниками, з одного боку, і пасажирями, відправниками вантажу, вантажоодержувачами, з іншого боку, регулюються дво- і багато- сторонніми міжнародними угодами, ЦК України та рядом спеціальних нормативно-правових актів. При цьому ЦК України є основним законом, який містить загальні положення щодо перевезення. У зв'язку з чим, перевезення залізничним транспортом здійснюється за договором перевезення, який укладається у письмовій формі (ст. 908 ЦК України). Водночас слід зауважити, що у цивілістичній науці правовідносини їх учасників щодо перевезення залізничним транспортом відносяться до групи договорів про надання послуг. Зобов'язання щодо надання послуг можуть виникати в різних сферах людської діяльності і опосередковуватися цивільно-правовими договорами. Вибір форми регулювання конкретного різновиду зобов'язальних відносин залежить від виду послуги і форми вираження її результату, а в даному випадку – з надання послуг з перевезення залізничним транспортом. Зазначене обумовлено тим, що здійснення транспортної діяльності пов'язується з наданням транспортних послуг – діяльності на транспорті, що пов'язана із задоволенням потреб населення в перевезеннях, а також інші послуги, які надаються у зв'язку з використанням транспортних засобів (наприклад, транспортна експедиція тощо).

Разом з цим, мета процесу перевезення полягає в переміщенні вантажів, пасажирів та багажу, тобто в наданні таких благ, які невіддільними від діяльності транспорту і можуть споживатися лише в процесі цієї діяльності.

ЦК України містить спеціальну главу, присвячену загальним положенням про надання послуг, що пов'язано з тим, що з одного боку, у ЦК не можливо дати детальну регламентацію всіх договорів у цій сфері, а з іншого – необхідно було закріпити загальні положення, що стосуються договорів цього типу. Саме тому в ч. 2 ст. 901 ЦК України передбачено, що положення глави 63 можуть застосовуватися до всіх договорів про надання послуг, якщо вони не суперечать суті зобов'язання. Саме на цій підставі законодавець пропонує договором про надання послуг охоплювати будь-які види послуг, що відповідають встановленим цивільним законодавством критеріям.

Для України з її розвинутою транспортною системою транспортні договори та їх правове регулювання має особливе значення, про що свідчить чинне транспортне законодавство та велика кількість спорів між транспортними організаціями та клієнтурою, що пов'язані з договорами перевезення.

У цивільно-правовій доктрині України застосовуються поняття «транспортні договори», під якими розуміються цивільно-правові договори, як правило, за участю транспортних організацій. Цим поняттям охоплюються різні типи договірних зобов'язань (перевезення, транспортна експедиція, буксирування, оренда (фрахтування на час) транспортних засобів тощо), при цьому головним серед цих договорів прийнято вважати договір перевезення (пасажиру та/або вантажу). Іншим договорам приділяється допоміжна роль, значення яких полягає в забезпеченні й обслуговуванні центрального договору перевезення вантажу, пасажирів або багажу різними видами транспорту.

Відповідно до ст. 908 ЦК загальні умови перевезення визначаються ЦК України, транспортними кодексами (статутами), іншими нормативно-правовими актами та правилами, що видаються відповідно до них. Слід зазначити, що деякі спеціальні акти були прийняті ще в умовах системи з планово-адміністративного регулювання економікою й на сьогоднішній день у значній своїй частині застаріли. Тому зазначені нормативно-правові акти застосовуються, якщо вони не суперечать положенням ЦК України.

Ключові слова: транспорт, транспортне законодавство, залізничний транспорт, цивільні правовідносини, Цивільний кодекс.

Keywords: transport, transport law, rail transport, civil relations, Civil Code.

*Соцький Артур Михайлович,
к.ю.н., доцент, в.о. завідувача кафедри юриспруденції
Чернівецького інституту Міжнародного гуманітарного
університету*

ДО ПИТАННЯ СПІВВІДНОШЕННЯ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ ТА ДОГОВОРУ ПІДРЯДУ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Угоди між фізичними і юридичними особами (крім тих, які повністю виконуються сторонами у момент їх укладення) здійснюються виключно в письмовій формі (ст. 208 ЦК України). Посвідчувати нотаріально договір